πολιτισμός

■ Του ΧΑΡΗ ΣΤΡΑΤΙΔΑΚΗ*

Αναδιφώντας το χθες (146)

Επτά βιβλία σταλμένα με το ταχυδρομείο κι ακόμα τρία απ' το γυναικοχώρι

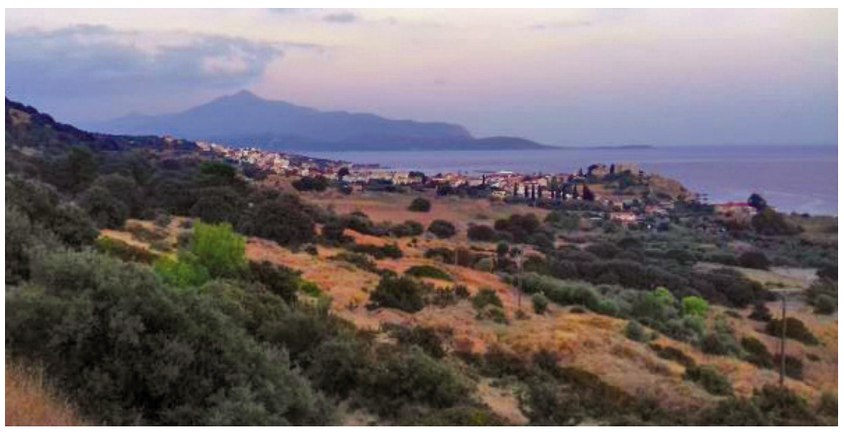

Έχουμε φτάσει σχεδόν στα μέσα Αυγούστου, οι διακοπές -όσων ακόμα έχουν τέτοιες- ολοκληρώνονται και οι δουλειές που προγραμματίζαμε να κάνουμε το καλοκαίρι δεν πρόκειται ποτέ να τελειώσουν. Μέσα σ' αυτές είναι και το διάβασμα ή το ξαναδιάβασμα κάποιων βιβλίων, που έχει οπωσδήποτε προτεραιότητα, ως πιο ευχάριστο και ακούραστο αλλά και συνοδευτικό του χουζουριού, στον ίσκιο μιας μουριάς ή μιας ομπρέλας κοντά στη θάλασσα.

Όπως κάθε χρόνο, εδώ και τρεις δεκαετίες, ξεκαλοκαιριάζοντας σχεδόν ένα μήνα στο γυναικοχώρι στη Σάμο, φροντίζω να έχω κοντά μου κάποια βιβλία, που μες στη φούρια του χειμώνα απλώς τα είχα ξεφυλλίσει, ή που μου άρεσαν και ήθελα να τους κάνω μια δεύτερη ανάγνωση, πιο προσεκτική. Από τότε όμως που οι αποσκευές στο αεροπλάνο μπορούν να ζυγίζουν μόλις οκτώ κιλά, αντιμετωπίζω πρόβλημα, το οποίο έχω ξεπεράσει με την προαποστολή με το ταχυδρομείο των βιβλίων που έχω ξεδιαλέξει.

Εκτός από τα επτά βιβλία που έστειλα εφέτος, θα γράψω δυο λόγια και για τρία άλλα, που τα έχω εδώ, στον Πύργο της Σάμου, στη βιβλιοθήκη μου. Το ένα είναι χανιώτικο και τα άλλα δύο είναι σαμιώτικα. Και τα τρία έχουν, νομίζω, κάτι περισσότερο να μας πουν στους Ρεθεμνιώτες, ώστε να πάρουμε φρέσκες ιδέες, δροσισμένες από τα αυγουστιάτικα μελτέμια του Κρητικού και του Ικάριου Πελάγους. (Στη φωτογραφία το Πυθαγόρειο Σάμου, με την απέναντι τουρκική ακτή, σε απόσταση επτά αρχαίων σταδίων).

Διευκρινίζω ότι, αντίθετα με ό,τι συνήθως γράφεται, **η παρουσίασή τους έχει απολύτως διαφημιστικό χαρακτήρα!** Θέλω να τα διαφημίσω όσο γίνεται περισσότερο! Με λόγια τηλεοπτικά, η παρουσίασή μου περιέχει προϊόντα, και προϊόντα μάλιστα εκλεκτά! Αυτό όμως όχι επειδή κάποια απ' αυτά είναι γραμμένα από φίλους. Οι προσεκτικοί αναγνώστες θα έχουν διαπιστώσει ότι οι επί μισό αιώνα βιβλιοπαρουσιάσεις μου δεν έχουν σχέση με φληναφήματα σε γνωστούς και φίλους. Μερικοί απ' αυτούς μου έχουν δωρίσει βιβλία τους, για τα οποία τους έχω ασφαλώς ευχαριστήσει, διευκρινίζοντάς τους όμως ότι τα θεωρώ πνευματικά δώρα και όχι υποχρεώσεις δοξολογιών στον τοπικό τύπο.

Από την άλλη πλευρά έχω παρουσιάσει πολλά βιβλία των οποίων τους συγγραφείς δεν γνώρισα ποτέ ή που έχουν προ πολλού αναχωρήσει από τον κόσμο ετούτο. Το κάνω επειδή τα βιβλία τους κάτι μου είπαν, γι' αυτό και δεν διστάζω να τα διαφημίζω, γραπτά και προφορικά, ώστε οι αναγνώστες να παρακινηθούν να τα αποκτήσουν. Γνωρίζω πολλούς ερευνητές με αριστουργήματα στα συρτάρια τους, που δεν βρίσκουν εκδότες, και που τα έργα τους πιθανόν ποτέ να μην τυπωθούν. Με το που θα κλείσουν μάλιστα τα μάτια τους, οι επίγονοι θα τα οδηγήσουν χωρίς τύψεις στην ανακύκλωση, στην καλύτερη περίπτωση, και στα σκουπίδια, στη χειρότερη. Γι' αυτό και, αφού δεν διαφημίζω ποτέ δικά μου βιβλία, σαν τον Άδωνι, έχω το θάρρος και το ηθικό να τα συνιστώ ανεπιφύλακτα στους αναγνώστες να τα αποκτήσουν ή τουλάχιστον να τα δανειστούν. Αν κάνουν το δεύτερο, είμαι σίγουρος ότι θα γλυκαθούν και θα τα αναζητήσουν στη συνέχεια στα βιβλιοπωλεία. (Στη φωτογραφία φαίνεται η σημερινή νότια είσοδος του Πυθαγορείου Ορύγματος).

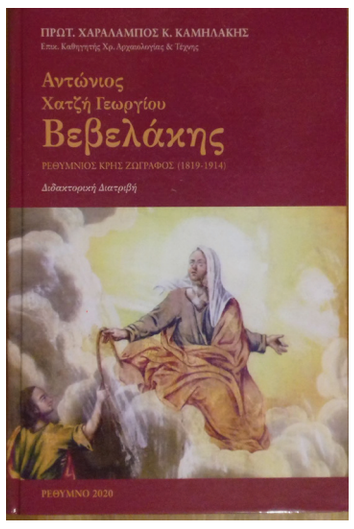

1 Πρωτ. Χαράλαμπος Καμηλάκης, *Αντώνιος Χατζη Γεωργίου Βεβελάκης*, Ρέθυμνο 2020. Δεν θα μπορούσα να μην ξεκινήσω από το βιβλίο αυτό του παπα-Χαράλαμπου, όχι ως πιο πρόσφατο και όχι επειδή συνηθίζεται το «από θεού άρξασθαι», αλλά επειδή αποτελεί μια εργασία υψηλού για τα δεδομένα μας επιπέδου. Είναι αποτέλεσμα διδακτορικής διατριβής και μάλιστα «παλαιού τύπου», τότε που οι ερευνητές ευκολότερα έχτιζαν σπίτι παρά τις εκπονούσαν, σε αντίθεση με τον συρφετό των τελευταίων χρόνων, που ούτε διπλωματικές εργασίες δεν θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν. Ο παπα-Χαράλαμπος πρόσφερε και πάλι στη γενέθλιά του πόλη ένα εκλεκτό δώρο, μετά κι από εκείνο για τον Μητροπολιτικό ναό παλιότερα, και τον ευχαριστούμε γι' αυτό. Πολύ περισσότερο τον ευχαριστούμε που αναφέρεται σ' ένα δύσκολο θέμα, για έναν ζωγράφο-θρύλο, το οποίο κατόρθωσε κυριολεκτικά να εξαντλήσει, παρουσιάζοντας 161 εικόνες του! Είναι μάλιστα σημαντικό να αναφερθεί ότι και η ίδια η έκδοση της εργασίας, 832 σελίδων, είναι εξαιρετική, κάτι σπάνιο για τα ακαδημαϊκά ειοθότα.

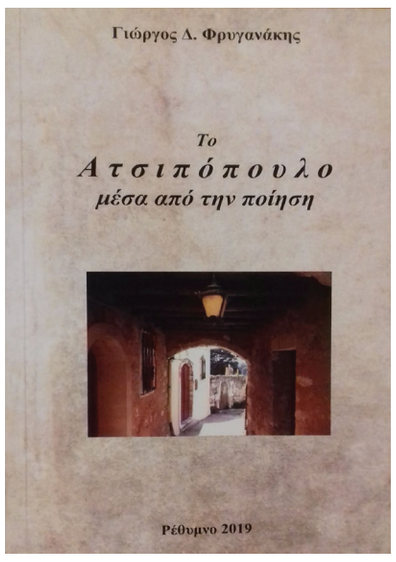

2 Γιώργος Φρυγανάκης, *Το Ατσιπόπουλο μέσα από την ποίηση*, Ρέθυμνο 2019. Ο Γιώργης Φρυγανάκης, γνωστή και ακούραστη μέλισσα των ρεθεμνιώτικων γραμμάτων αλλά και της λογοτεχνίας γενικότερα, δεν θα μπορούσε να ησυχάσει ούτε και κατά τη διάρκεια της καραντίνας του κορωνοϊού. Τώρα μάλιστα που μπήκε στον χώρο των ψηφιακών εκδόσεων και πήρε φόρα, ποιος μπορεί να τον σταματήσει! Έτσι μας έδωσε (και σε έντυπη μορφή, περιορισμένου τιράζ) δύο τουλάχιστον βιβλία, αν και διάβασα ότι κυκλοφόρησε και τρίτο, πολύ μεγαλύτερο, με τις επιφυλλίδες του. Εκείνα πάντως που είχαν τη χαρά να φτάσουν μέχρι τη δροσόλουστη Σάμο αναφέρονται στην αναφορά του Ατσιπόπουλου στην ποίηση και στην «Ανάβαση» του Ν. Καζαντζάκη. Μια θεματολογία που μας κάνει να μην ξεχνάμε ότι ο Γιώργος είναι φιλόλογος καθόλου συνταξιούχος, αλλά ενεργότατος, και συγγραφέας πολυγραφότατος.

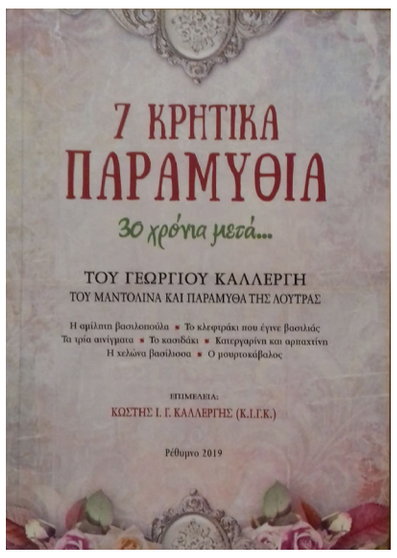

3 Κωστής Καλλέργης, *7 Κρητικά παραμύθια του Γεωργίου Καλλέργη 30 χρόνια μετά*, Ρέθυμνο 2019. Για το βιβλίο αυτό ίσως και να 'χω βάλει κι εγώ λίγο το χεράκι μου, πιλατεύοντας εδώ και χρόνια τον Κωστή Καλλέργη, που αρέσκεται να υπογράφεται ως ΚΙΓΚ, να εκδώσει αυτοτελώς τα παραμύθια του πατέρα του, που ο γιος είχε δημοσιεύσει κατά καιρούς στον τύπο. Για να πω την αλήθεια, όχι μόνο τα θεωρούσα αριστουργήματα, αλλά εκτιμούσα τον Κωστή ως κατεξοχήν παραμυθά του καιρού μας, με την καλή έννοια, διευκρινίζω. Γι' αυτό και τον είχα καλέσει κι εκείνος μας είχε κάνει την τιμή να μας «παραμυθιάσει» στην εκδήλωση «Αποσπερίδα στο Μουσείο» που είχαμε διοργανώσει στο Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο Ρεθύμνης με το Β΄ ΚΑΠΗ Ρεθύμνου. Οπωσδήποτε, μετά την έκδοση των παραμυθιών, περιμένουμε από τον ΚΙΓΚ να μετριάσει την συνταξιουχική ενασχόλησή του με τις ρίμες και να αφοσιωθεί περισσότερο με το λαϊκό κρητικό παραμύθι. Το βιβλίο του αυτό αποδεικνύει ότι το έχει κληρονομήσει το «μικρόβιο»!

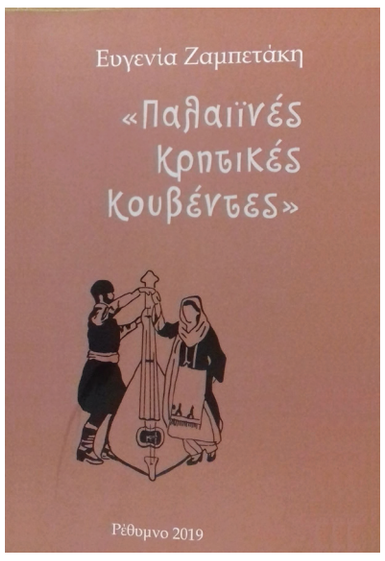

4 Ευγενία Σπαντιδάκη-Ζαμπετάκη, *Παλαιινές Κρητικές κουβέντες*, Ρέθυμνο 2018. Για το βιβλίο αυτό έχουμε ξαναγράψει αναλυτικά όταν είχε κυκλοφορήσει από την αείμνηστη κυρία Ευγενία. Σήμερα το ξανασυστήνουμε για τρεις λόγους: επειδή τις μέρες αυτές συμπληρώνεται ο ένας χρόνος από την εκδημία της, επειδή είναι βιβλίο εξαιρετικό στο είδος του και επειδή πλησιάζει η 6η Σεπτεμβρίου στην οποία θα παρουσιαστεί στην Ημερίδα για την Κρητική Διάλεκτο του Ιστορικού και Λαογραφικού Μουσείου Ρεθύμνης από τον Κωστή Ηλ. Παπαδάκη. Υπενθυμίζω εδώ μόνο ότι είχε εγγραφεί από μια γνήσια φορέα της κρητικής διαλέκτου, που επάνω στο γραφείο είχε και συμβουλευόταν κάθε τόσο πληθώρα σχετικών λεξικών. Κι όταν δεν ήταν σίγουρη για κάτι, επικοινωνούσε με γνήσιους ομιλητές της διαλέκτου και μελετητές της, προκειμένου να τους συμβουλευτεί. Με το βιβλίο της αυτό απέδειξε ότι ο τομέας της κρητικής ηθογραφίας δεν είναι πρόχειρος αλλά, αντίθετα, εξαιρετικά απαιτητικός.

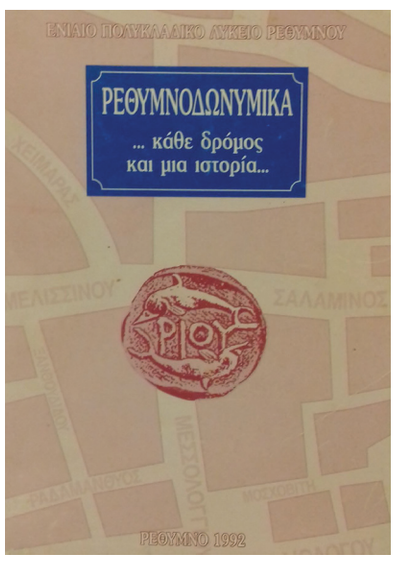

5 ΕΠΛ-Αντώνης Τζανιδάκης, *Ρεθυμνοδωνυμικά*, Ρέθυμνο 1992. Πρόκειται για ένα παλιό βιβλίο, που παραμένει μοναδικό στο είδος του μετά από τρεις δεκαετίες, έχοντας κριθεί εξαρχής ως εξαιρετικό. Οι παλιότεροι θαμώνες της Δημόσιας Κεντρικής Βιβλιοθήκης θυμόμαστε τον εμψυχωτή του καθηγητή Αντώνη Τζανιδάκη με τους μαθητές του του Ενιαίου Πολυκλαδικού Λυκείου Ρεθύμνης να εξαντλούν το ωράριο της υπηρεσίας τα Σάββατα, ψάχνοντας πληροφορίες, που και κάποιοι από εμάς αναζητούσαμε, χωρίς να καταφέρνουμε να τις εντοπίσουμε. Και όμως ο αείμνηστος καθηγητής τα κατάφερνε και τις ανέσυρε, παραδίδοντάς μας ένα βιβλίο αναφοράς, που σήμερα έχει εξαντληθεί και επιβάλλεται να ξανατυπωθεί, με καλύτερη εκτύπωση και συνοδεία ηλεκτρονικού χάρτη. Εύχομαι η εκδήλωση που διοργανώνουμε στο Σχολικό Μουσείο στην Αμνάτο στις 24 Αυγούστου για το Πολυκλαδικό Λύκειο να αποτελέσει το έναυσμα για την πραγματοποίηση της αναγκαίας αυτής επανέκδοσης.

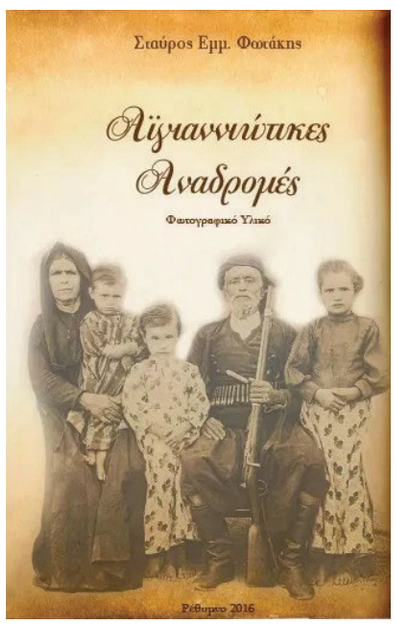

6 Σταύρος Φωτάκης, *Αϊγιαννιώτικες αναδρομές. Φωτογραφικό υλικό*, Ρέθυμνο 2016. Ο Σταύρος Φωτάκης μάς έχει προσφέρει και άλλες εργασίες για τον χωριό καταγωγής του Άγιο Ιωάννη τον Χλιαρό, που απομονωμένο στην ανθρωπογεωγραφική ενότητα της Αμπαδιάς, αποτελεί από μόνο του έναν κόσμο, εν πολλοίς άγνωστο. Χρειάστηκε πρόσφατα να ανατρέξω σε μονογραφίες της υπαίθρου του Ρεθύμνου, προκειμένου να κάνω μια εργασία για την συγκοινωνιακή ιστορία του τόπου, και εκτίμησα το ιδιαίτερο αυτό είδος των βιβλίων, που θα μπορούσαμε να τα ονομάσουμε «φωτογραφικά». Όπως και στο αντίστοιχο για το κοντινό χωριό Νεφς Αμάρι, εκτίμησα τον όγκο των «κρυμμένων πληροφοριών, εκείνων που δεν αποκαλύπτονται εύκολα στους «ξενομπάτηδες». Να υπογραμμίσω εδώ ότι και τα δύο βιβλία έχουν εκδοθεί χάρη σε ευεργέτες, που σε καμιά εποχή δεν έλειψαν από το Αμάρι. Ελπίζω μάλιστα να βρεθεί κάποτε ο ερευνητής που θ' ασχοληθεί μ' αυτό το θέμα, της ευποιίας, που το κάνει να ξεχωρίζει στην Κρήτη.

7 Δήμος Τσαντίλης, *Κρήτη: μια ήπειρος σ' ένα νησί*, Ηράκλειο Κρήτης. Και σ' αυτό το βιβλίο έχω αναφερθεί με άλλη αφορμή. Ο Δήμος Τσαντίλης υπήρξε ο παραδοσιακός πρόεδρος του Περιβαλλοντικού Συλλόγου Ρεθύμνου, τον οποίο επί πολλά έτη είχε μετατρέψει σε ένα κέντρο οικολογικής μαθητείας, με τις γνώσεις του (ο έτερος «δάσκαλος», να σημειώσω, ήταν ο Βαγγέλης Μαρκάκης, εκείνος με το ευπροσήγορό του). Το βιβλίο που μας παρέδωσε μέσω του Μουσείου Φυσικής Ιστορίας για το φυσικό περιβάλλον της Κρήτης δεν έχει αντίστοιχό του σε άλλη ελληνική περιοχή. Θεωρώ ότι δεν πρέπει να λείπει από κανένα σπίτι κρητολόγου και κρητολάτρη, οι οποίοι όμως θα πρέπει να κάνουν πολλαπλές αναγνώσεις του, αφού δεν πρόκειται για ένα «εύκολο» βιβλίο. Θέλω να πιστεύω ότι ο φίλος Βασίλης Σιμιτζής, θα οργανώσει κάποια στιγμή στο Παλαιοντολογικό Μουσείο, του οποίου είναι επιμελητής, μια παρουσίασή του, αφού μάλιστα σημαντικό μέρος του αφιερώνεται ακριβώς στην παλαιοντολογική ιστορία του νησιού μας.

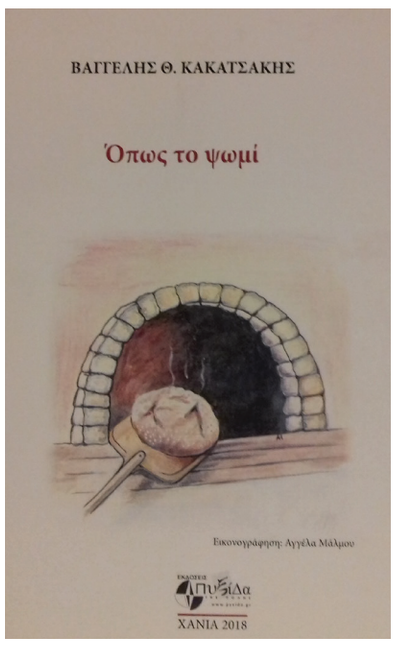

8 Βαγγέλης Κακατσάκης, *Όπως το ψωμί*, Χανιά 2018. Ο Βαγγέλης Κακατσάκης, τον οποίο είχαμε τη χαρά να γνωρίσουμε και στο Ρέθυμνο κατά την εκδήλωση απόδοσης τιμής στον Σταμάτη Αποστολάκη το 2018, είναι πολύ γνωστός στα Χανιά (και όχι μόνο) για τη δασκαλοσύνη του, για την ποίησή του και για τη δημοσιογραφική του πένα. Έχει αποφοιτήσει από την Μαράσλειο Ακαδημία, σπούδασε στην Πάντειο, μετεκπαιδεύτηκε στις Επιστήμες της Αγωγής, εργάσθηκε στα ιδρύματα του Ειρηναίου Γαλανάκη, και βέβαια στην εκπαίδευση. Να σημειώσουμε ότι έχει γεννηθεί στο Νίππος Αποκορώνου, ένα τόπο που τον έχει επηρεάσει πολύ στη ζωή και στην ποίησή του. Το βιβλίο έχει εικονογραφήσει η Αγγέλα Μάλμου. Γράφει γι' αυτό ο ίδιος: «Ψωμί από καλό προζύμι, ψωμί ζυμωμένο με έγνοια, καλοψημένο ψωμί, το ποίημα της μάνας μου. Ποίημα όπως το δικό της, άρτον που "καρδίαν ανθρώπου στηρίζει" θέλω το ποίημα που γράφω».

9 Μαρία Δημάκη, *Η φύση της Σάμου. Οδηγός παρατήρησης πουλιών και άλλων ζώων*, Σάμος 2018. Αφήνουμε όμως τα κρητικά βιβλία, έστω κι αν θεωρούμε ότι ο τόπος μας είναι «μια ήπειρος σ' ένα νησί», όπως τόσο κομψά το έχει διατυπώσει ο Δ. Τσαντίλης. Για το γυναικονήσι μου, τη Σάμο, ένα μικρό νησί των λιγότερων από σαράντα χιλιάδων κατοίκων, υπάρχει άφθονη και εκλεκτή βιβλιογραφία, που σε μεγάλο μέρος της έχει εκδοθεί χάρη στο Ίδρυμα Δημητρίου. Η βιβλιογραφία αυτή περιλαμβάνει πολλούς τίτλους για την ιστορία και αρχαιολογία του νησιού, για τη λαογραφία και για το φυσικό του περιβάλλον. Σ' αυτή την τελευταία κατηγορία ανήκει και το βιβλίο της Μ. Δημάκη, που είναι ένας οδηγός παρατήρησης άγριων ζώων. Θα πρέπει εδώ να διευκρινίσω ότι δεν πρόκειται για έναν γενικό (και αόριστο) οδηγό, αλλά για έναν απολύτως πρακτικό, με συγκεκριμένες περιοχές παρατήρησης, γεωγραφικά στίγματα και εποχές. Να σημειώσω επίσης ότι στη Σάμο επιζεί ακόμη το τσακάλι, που μ' ένα μικρό τού είδους αυτού είχα την χαρά και την έκπληξη να «κουτελωθώ» ένα περυσινό δειλινό!

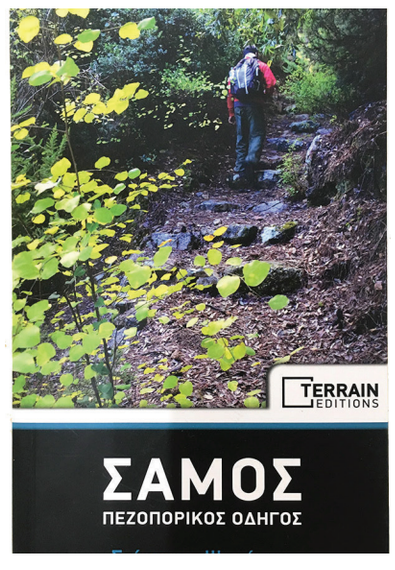

10 Στέφανος Ψημένος, *Σάμος. Πεζοπορικός οδηγός*, Αθήνα 2019. Τελειώνω την εφετεινή καλοκαιρινή αναφορά μου σε αξιόλογα βιβλία, μ' ένα επίσης σαμιώτικο. Η Σάμος, όπως άλλωστε και η Κρήτη, φημίζονται για τον περιπατητικό τους τουρισμό από πολύ παλιά. Όσοι έχουν την τύχη να περπατούν σε τοπία φυσικού κάλλους και σε βουνά και στα δύο νησιά, έχουν διαπιστώσει ότι υπάρχει μια -όχι αμελητέα κατηγορία- επισκεπτών τους που έρχονται ξανά και ξανά μ' αυτόν ακριβώς τον σκοπό, να πεζοπορήσουν. Εκείνο που δεν έχουμε κάνει στην Κρήτη, σ' αντίθεση με τη Σάμο και με πολλά ακόμα μέρη ανά την Ελλάδα, είναι να διασώσουμε, να συντηρήσουμε, να σημάνουμε και να γνωστοποιήσουμε τα παλιά μονοπάτια. Ευτυχώς οι κατάλληλοι άνθρωποι υπάρχουν πια και στη χώρα μας, όπως ο συγγραφέας του βιβλίου αυτού αλλά και ο Φοίβος Τσαραβόπουλος, στις σημάνσεις του οποίου στα Αντικύθηρα είχα αναφερθεί στον τύπο πέρυσι το φθινόπωρο. Ιδού τα παραδείγματα, «ιδού και το πήδημα», αγαπητοί κύριοι και κυρίες του ρεθεμνιώτικου τουρισμού. Όχι κλάψες αλλά έργα. Έργα χαμηλότατου κόστους αλλά υψηλότατης απόδοσης!

* *Ο Χάρης Στρατιδάκης είναι Δρ Παιδαγωγικής-ιστορικός ερευνητής-συγγραφέας* • **strharis@yahoo.gr, 2831055031, 697 4026196**